

Bibliografie	185
Personalia	193

Inleiding

Walschap als regionalist of Europeeër

Lut Missinne & Hans Vandevoorde

“Vlaamsch en Europeesch”

In zijn bekende opstel *Vlaamsche en Europeesche Beweging* uit 1900 schreef August Vermeylen: “Ziedaar, nu zit ik met mijn misnoegde bedilzucht tusschen twee vechtende scharen in, de kampioenen eener overmachtige, alles nivelleerende wereld-beschaving aan de eene zijde, en wat flaminganten aan de andere.”¹ Naar aanleiding van een uitval van Cyriel Buysse tegen Fransvijandige Vlamingen, formuleerde Vermeylen in dit essay een kritisch, maar genuanceerd en weloverwogen standpunt ten opzicht van die flaminganten die hun Vlaamszijn hoofdzakelijk beperkten tot een grondige afkeer van al wat Frans was. Die flaminganten die nog niet weten “dat er thans geen hooge nationale kultuur meer bestaan kan, die niet tevens Europeesch is” moesten inderdaad bekeerd worden, vond Vermeylen:

Thans groeit hoe langer hoe meer het besef onder de menschen van gewichtiger verhoudingen dan de “nationale”. Door de snelheid van de verbindingsen, de ruime verspreiding van ’t gedrukte woord, de gedurige betrekkingen tusschen de verscheiden landen, wordt het ons altijd duidelijker, dat er een algemeen Europeesche beschaving bestaat.²

Maar, zo stelde hij in dit opstel ook: “Onze zending is, in eigen grond geworteld, het kultuur-leven onzer burenen in ons om te werken tot eigen leven.”³ Zowel de flaminganten als de “kampioenen eener wereldbeschaving” scoorden dus in Vermeylens analyse. Hij moest dat echter met grondige argumenten aantonen. Want, zo vreesde hij: “En roep ik: gij hebt allebei eenigszins gelijk! dan zullen ze mij allebei steenigen.”⁴

1 *Van Nu en Straks* 1982, p. 301.

2 *Idem*, p. 305.

3 *Idem*, p. 310.

4 *Idem*, p. 301.

Vermeyleylen hebben wij hier niet geciteerd omdat hij in de actuele debatten over nationale en Europese identiteit veel verstandigs zou kunnen zeggen. Wel omdat die twee polen, enerzijds een levendige interesse voor de Europese cultuur en literatuur en de overtuiging dat er een algemene “Europese beschaving” bestaat, en anderzijds de belangstelling voor de eigen cultuur en voor de ontwikkeling van een eigen volksbewustzijn ook bij Gerard Walschap sterk aanwezig waren.

Een kloof “ter breedte van een sabelhouw”

De generatie van het tijdschrift *Van Nu en Straks*, met August Vermeyleylen op kop, was voor de expressionistische generatie rond en na de Eerste Wereldoorlog de literaire tegenstander bij uitstek. Met de typische uitdagende houding van jong aanstormend talent schilderden de expressionisten hun voorgangers eerst als vijanden af: de Van-Nu-en-Straksers als pure individualisten, wereldvreemd en opgesloten in hun ivoren toren, blind voor de woelingen van hun tijd. Vervolgens konden de nieuwkomers hen flink onder vuur nemen.⁵ Walschap opent zijn eerste hoofdstuk van *Voorpostgevechten* (1943) met een dergelijke terugblik op die periode: “Toen wij twintig jaren geleden de letterkundige arena binnenstormden in wolken van verklaringen en essays, dienden wij onszelf aan als de tegenvoetters der Van Nu en Straksers.”⁶ Met een afstand van twintig jaar tijd, op het moment dat hij zijn *Voorpostgevechten* schrijft, moet Walschap echter vaststellen dat zijn generatie met die vorige althans iets gemeen heeft gehad: “de eerezucht van het Europeeërschap”. Zoals zij wilden ook de jongeren “dit land schoner maken”, het stem geven in Europa.

Deze beschouwing aan het begin van een programmatisch geschrift laat de complexe houding van Walschap tegenover het gedachtegoed van Vermeyleylen duidelijk zien. Ondanks het feit dat Walschap in zijn jonge jaren Vermeyleylen graag als een antipode voorstelde, moet hem diens inzet voor de culturele ontwikkeling van Vlaanderen en zijn pleidooi voor een blik naar de Europese cultuur meteen

5 Zie Vandevoorde 2005. Een mooi voorbeeld van zo’n bewuste *misreading* is het opstel dat Paul de Vree publiceerde in *Vormen* naar aanleiding van de bloemlezing *De korte baan. Nieuwe Nederlandsche verhalen* bijeengebracht door H. Marsman en E. du Perron (*Vormen* 1 (1936) 1, pp. 9-15). De Vree, die in die tijd grote bewondering koesterde voor het tijdschrift *Forum* en in het bijzonder voor Eddy du Perron, had in navolging van Du Perrons fulminaties tegen het provincialisme August Vermeyleylen aangevallen. Volgens De Vree had Vermeyleylen met zijn oproep “Vlaming zijn om Europeeër te worden” een provincialisme in stand gehouden dat de Vlaamse literatuur dertig jaar lang had verlamd. Hij zag het bijgevolg als “een weldaad voor Vlaanderen dat een Walschap, een Roelants, een Brulez, maar niet minder een Van Ostayen Vermeyleylen’s formule miskenden.” (p. 13). Leo Galle reageerde hiertegen en nam het in *Vormen* en *Dietsche Warande & Belfort* voor Vermeyleylen op.

6 Walschap, *VW* 3, p. 240.

8 | Gerard Walschap

sterk hebben aangesproken. In een opstel dat Walschap in 1932 voor *Dietsche Warande en Belfort* schreef, is die tweeslachtige houding duidelijk merkbaar. Aanleiding voor het stuk was een feestrede van Marnix Gijsen over Gezelle, waarin deze had gewezen op de band tussen Gezelle en zijn volk. Bij een hulding van Vermeyleylen, aldus Walschap, zou men een tegenovergestelde these hebben kunnen verdedigen, en hij waarschuwt voor een

gemis aan vertrouwen in de natuurlijke scheppingskracht van onze volksziel. Op onzen mesthoop zijn twee bloemen opgeschoten [Gezelle en Van de Woestijne] die niet te vinden zijn in de Nederlandsche hovenierderij. De vlaamsche stam, onthoofd door de vervreemding van zijn leidende standen, heeft uit zijn boerenstand en kleinburgerij op enkele decennien een geheel nieuwe schare van leiders naar boven gestoot. Men snijde het zijn brood nog niet voor, men late het werken en worden. Het zal uit zijn eigen wezen halen de perfectievormen van zijn taal, zijn gemanierdheid, zijn sociale, administratieve en politieke structuur.⁷

Vermeyleylen was volgens Walschap ook zo’n onverklaarbare figuur, “de man die zijn leuze aan zichzelf als Vlaming had verwezenlijkt, de Vlaming van Europeesche cultuur”. Maar Vermeyleylen bleef een eenzame figuur en men verstond hem niet. Op zijn werken “hebben de vliegen van het epigonisme niet geaasd en Europeeërs zijn wij niet geworden. Nu eerst begint dat verlangen, twee generaties later, in ons te werken, niet door de kracht van zijn leuze, maar uit een innerlijke behoefte en als iets vanzelfsprekends.”⁸

Walschap stelde Vermeyleylen vervolgens voor als de incarnatie van een aantal paradoxen – een vrije geest midden in een beweging die als katholiek werd beschouwd [*de Vlaamse*], een Brusselaar, die de ziel van volk en taal het zuiverst aanvoelde – om dan des te makkelijker afstand van hem te kunnen nemen:

Wij zouden beleefd kunnen verklaren dat we Vermeyleylen noch wijsgeerig noch religieus volgen. Oprechter mag de waarheid gezegd worden dat er niets is tusschen hem en ons. “Tusschen de generaties van voor en na den oorlog is er in heel Europa een zeer scherpe afscheiding ter breedte van een sabelhouw”

citeerde Walschap de Parijse auteur Luc Durtain, en besloot dat de bewondering voor Vermeyleylen’s generatie en werk niets afdeed van het “besef te behooren tot een geheel anderen tijd en richting”.⁹

7 Walschap, Vermeyleylen. In: *Dietsche Warande en Belfort* 32 (1932), p. 468.

8 Ibidem.

9 Idem, p. 469.

De verschillen tussen de Van-Nu-en-Straksers en zijn eigen generatiegenoten zag Walschap op een aantal punten. Terwijl Vermeylen als individu had opgeroepen tot “culturele evenwaardigheid met de omringende grote culturen”, was dit streven voor de naoorlogse generatie een vanzelfsprekende gemeenschappelijke ambitie geworden:

Onze generatie moest het ideaal van Vermeylen niet meer formuleren. Het sprak voor haar vanzelf. Het was onderverstaan in haar leuzen van vrede, broederschap, gemeenschapszin. Daarom spraken wij niet meer over Europeeër worden, maar over het Europees peil bereiken.¹⁰

Duidelijk klinkt in deze voorlaatste zin de tegenstelling mee tussen het zogenaamde individualisme van de laatnegentiende-eeuwse auteurs en het door de nieuwe generatie gedeelde gemeenschapsideaal en internationale pacifisme. Walschap benadrukt daarmee meteen ook dat Vermeylens gedachte is geëvolueerd en aan de tijdsomstandigheden werd aangepast. Niet zonder betekenis is tevens de nadruk op het “Europees peil”. Elders in *Voorpostgevechten* komt de auteur hier nog op terug: wij streefden “naar een Europees peil en niet, ik herhaal het, naar een Europees karakter”.¹¹

Een Europees peil

Toen Walschap vanaf 1927 in het weekblad *Hooger Leven* tegen een onmenselijk tempo van zeven boeken per week begon te recenseren, was een van zijn hoofddoelstellingen om buitenlands werk te vergelijken met de eigen Vlaamse literatuur en “deze op te wekken om te streven naar een Europees peil.”¹² In de loop van zijn carrière als literair criticus heeft hij werken besproken uit de Noorse, Deense, Zweedse, Finse, Russische, Franse, Italiaanse, Spaanse, Engelse, Duitse, Griekse, Hongaarse en Roemeense literatuur. Daarom is het des te opmerkelijker dat Walschap met vele auteurs die tot het zogenaamde Europese modernisme worden gerekend, weinig of niets kon aanvagen. Elke Brems belicht in haar bijdrage tot dit boek, *Het vagevuur van het modernisme*, deze merkwaardig dubbele houding. Walschap wilde wel de Vlaamse letteren opstoten in de vaart der Europese literaturen, maar voor veel moderne werken kon hij geen begrip opbrengen. Thomas Manns *Der Zauberberg* vond hij wel een fijn en diep boek, maar het liep helaas “neven het leven” en de lezers van Robert Musils *Der Mann ohne Eigenschaften* meende hij te moeten waarschuwen: “Het zal de ongeduldi-

10 Walschap, *VW* 3, p. 241

11 Idem, p. 300. Zie ook p. 288.

12 Westerlinck 1969, p. 17.

gen vermoeien, de geduldigen geboeid houden.” Welbepaalde aspecten uit het modernisme, zoals de ontwrichting van een aantal maatschappelijke waarden en normen en het kritisch omgaan met de waarheid, konden hem overtuigen, maar in het bijzonder het negeren van het narratieve element kon voor Walschap niet door de beugel.

De manier waarop Walschap de buitenlandse literatuur bekeek en waardeerde werd altijd gekleurd door zijn eigen poëtica. Dat wordt ook duidelijk uit de bijdrage van Wim Coudenys over Walschap en de Russische literatuur. Hij toont aan hoe Walschap met missionaire ijver de Russen binnenhaalde en ze door de zeef van zijn toen nog katholieke opvattingen haalde. Dostojevski was een van zijn grote voorbeelden, maar toen Walschap de grote Rus aan het Vlaamse lezerspubliek voorstelde, leverde hij daar toch graag een handleiding bij, die sterk in de richting ging van Dirk Vansina's katholiserende Dostojevski-interpretatie. Tolstoj lag al heel wat moeilijker, met zijn revolutionaire ideeën, en Ilja Ehrenburg bracht hem compleet in de war, stilistisch vond Walschap hem superieur, maar qua strekking had hij twijfels.

In vergelijking met zijn creatief werk blijken de literair-kritische uitspraken van Walschap een stap verder van het modernisme verwijderd. Walschap zou later weliswaar in ettelijke literatuurgeschiedenissen als auteur van de “nieuwe zakelijkheid” worden opgevoerd, maar zelf voelde hij niets dan afkeer voor “de ziekte der nieuwe zakelijkheid, een verfoeilijk modernisme dat van buiten af is gewaaid zonder binnenwaarts uit de noodwendigheid van het wezen [van de kunstenaar] gegroeid te zijn.”¹³ Ook uit de bijdrage van Hans Vandevoorde blijkt hoe Walschap bij zijn keuze van Scandinavische auteurs vrij klassieke voorkeuren aan de dag legt. Strindberg wordt vanwege zijn ideologische teneur weinig gesmaakt, epische werken, als van Sigrid Undset, waarin de diepte van het menselijk leven aangrijpend gestalte krijgt, bekoren hem meer. Walschaps bewondering voor Hamsun is een geval apart. Hoewel hij later het idee dat hij beïnvloed werd door Hamsun, van de hand zou wijzen om zijn originaliteit veilig te stellen, blijkt uit zijn romans zelf, in het bijzonder *Houtekiet*, hoe sterk de narratieve procédés van Hamsun op zijn aanpak hebben ingewerkt. Een gelijkaardige tendens is vast te stellen in Walschaps benadering van de Duitse literatuur, zoals in de bijdrage van Lut Missinne wordt aangetoond. Duitse auteurs die Walschap bewonderde, zijn niet de later gecanoniseerde modernisten, maar onder anderen een thans nagenoeg vergeten Jakob Wassermann, die omvangrijke, sterk narratieve romans schreef. Walschap voelde zich aangetrokken door Wassermanns thematiek, zijn mededogen met de lijdende mens, maar in het bijzonder door

13 Walschap, Dricërlei. In: *Hooger Leven*, 4 juni 1933, p. 732.

zijn opvattingen over de vertelkunst. Daarin zag de jonge schrijver een explicitering van de intuïtieve poëtica die hij in zijn beginperiode ontwikkelde.

Walschap zou het in *Voorpostgevechten* een paar keer herhalen: niet “een Europees karakter”, wel een “Europees peil” wilde hij in Vlaanderen bereiken:

Strevend naar dat internationaal peil, zwoegden wij dan ook letterlijk om onze ontwikkelden vertrouwd te maken met dat Europees peil, door hun belangstelling gaande te maken voor het buitenlands boek en door Vlaams werk steeds te vergelijken met wat in andere literaturen gelijkaardigs te vinden was.¹⁴

Het ging Walschap dus in eerste instantie om een kwaliteitsverbetering en daartoe moest een gedegen, scherpzinnige en eerlijke literaire kritiek bijdragen, zoals dat trouwens ook in de grote omringende cultuurgebieden het geval was. Iemand die een aanzet had gegeven om de Vlaamse literatuur én de literaire kritiek hoger op te stuwen en voor wie Walschap om die reden grote bewondering had, was Jules Persyn. In het nummer van april 1928 van *Dietsche Warande en Belfort*, waarin de jarige Persyn werd gehuldigd, preeft Walschap de voormalige hoofdredacteur van *DWB*, omdat hij “Europa naar Vlaanderen heeft gebracht”.¹⁵ Daarmee bedoelde hij niet meer of minder dan dat Persyn het had aangedurfd om de Vlaamse literatuur kritisch te bespreken zonder daarbij collega’s te ontzien, en dit naar het voorbeeld van een hoger staande literaire kritiek in de buurlanden. Het was Walschap immers steeds een doorn in het oog geweest: de zelfgenoegzaamheid onder collega-auteurs, de “Vlaamse kapellekensgeest”, de “onderlinge bewieroking”. Hoogstaande literaire critici met durf en eerlijkheid waren dringend gewenst. In dat kielzog zou ook de romankunst wel varen bij meer durf en aandacht voor belangrijke menselijke vraagstukken. Walschap kwam er op terug in het besluit van zijn recensie over *Laudin en de zijnen*, een roman over huwelijksproblemen door Jakob Wassermann:

Dien christelijken huwelijksroman, wij katholieke vlamingen, zouden hem kunnen schrijven indien wij in het eigen volk en den kleinen, hevigen spiegel van ons hart den strijd, de botsingen en ontploffingen der problemen onzer moderne menschheid wilden naspeuren.

En hij besloot ironisch:

Wereldliteratuur? “Eerst Vlamingen, dan Europeeërs.” Wat kan het ons schelen wat andere volkeren schrijven. Ideële achtergrond in onze literatuur?

14 Walschap, *VW* 3, p. 288.

15 Walschap, De veelbelovende vijftiger. In: *Dietsche Warande en Belfort* 28 (1928), p. 310.

Beschrijf een boer die aan ’t zaaien is en als ge dan het veld achter hem mee beschrijft, hebt ge meteen al een achtergrond; en soms wel een heel verren, want Vlaanderen is een vlak land en soms, als het klaar weer is, kunt ge verbaasd ver zien.¹⁶

Internationaal én Vlaams

In 1954 lichtte Walschap zijn standpunten over de literaire kritiek nog eens toe in een bijdrage voor het *Nieuw Vlaams Tijdschrift* onder de titel “Vlaams literair minderwaardigheidsgevoel”.¹⁷ Hij bekritiseerde in dat stuk collega’s die de Vlaamse literatuur vergeleken met de Europese én daarbij behagen schiepen in het laken van de tekortkomingen van de eerste. Een klein volk als het Vlaamse, dat geestelijk volwassen wordt, zo meende Walschap, heeft de plicht zich te spiegelen aan de omliggende cultuurgebieden. Hij herinnerde daarbij aan zijn eigen veldtocht tijdens het interbellum, die was gericht “tegen de Vlaamse zelfgenoegzaamheid en voor het aanleggen van Europese maatstaven”.¹⁸ Maar hij stelde toch meteen de lezer gerust over zijn eigen grote waardering voor het Vlaamse karakter van onze literatuur:

De buitenlandse literaturen grondig kennen en naar waarde bewonderen is niet onvereenigbaar met een oprechte waardering voor de Vlaamse letterkunde. Ongeacht hoe de vergelijking uitvalt, alleen reeds door ze te maken verzwakt men zijn positie tegenover de buitenlander die ze niet maakt. Men stelt zich op het standpunt van de mededinging, terwijl de buitenlander dat van de alleenheerschappij inneemt. [...] Elke literatuur zonder één uitzondering, ook de grootste en rijkste, ziet bij confrontatie met andere wat zij mist en wat zij niet bezit.¹⁹

Elke literatuur heeft immers haar eigen hoogtepunten en eigen hoofdkenmerken: “De Franse luciditeit, de Duitse bewogenheid, de Engelse realiteitszin”.²⁰ Het heeft daarbij geen zin om te constateren dat Faust niets heeft van de schittering van *Candide* en de Fransen te verwijten dat ze geen Shakespeare hebben. Elke literatuur manifesteert zijn eigenheid in zijn meesterwerken. Walschap waarschuwde hier ook tegen verwarring tussen “Europees peil” en het romangenre.

16 Walschap, Een huwelijksroman. In: *Hooger Leven*, 11 november 1928, p. 1449.

17 Walschap, Vlaams literair minderwaardigheidsgevoel. In: *Nieuw Vlaams Tijdschrift* 8 (1954), pp. 1321-1327.

18 Idem, p. 1323.

19 Idem, p. 1323-1324.

20 Idem, p. 1324.

Wie denkt “dat een stadsroman op Europees peil staat en een dorpsroman niet, dat het peil van een boek stijgt naar gelang de figuren meer cosmopoliet zijn, de problemen meer internationaal of intellectualistisch”, die verwacht peil met genre.²¹ Veel explicieter dan hij het in het vuur van de strijd tegen het provincialisme in de jaren dertig had kunnen doen, bepleit Walschap in dit stuk de verzoenbaarheid tussen de Vlaamse identiteit en een Europees peil, dat in de eerste plaats als een kwaliteitsnorm moet worden gezien.

Walschap gaat hier nog wat verder, of moeten we eerder zeggen, hij zet een stap terug in zijn pleidooi voor Europeanisering. Hij waarschuwt namelijk tegen een “exclusivistisch” internationalisme. We moeten de Europese figuren in hun nationale context bekijken, zo vindt hij, “een nationale letterkunde is niet alleen waard wat zij waard is voor West-Europa”. Uitgerekend Willem Kloos, het boegbeeld van de verfoeide negentiende-eeuwse individualisten, mag hier als voorbeeld optreden. Kloos betekende immers niets “voor West-Europa”, maar “in West-Europa” betekende hij heel veel.

Hij was op Nederlands plan in de volle zin een Europese figuur, een vernietiger van het provincialisme, een heraut van wereldstrevingen. De Nederlandse intellectueel van zijn dagen, die hem over het hoofd zou hebben gezien omdat hij bij buitenlandse essayisten van groter formaat beter kon lezen wat Kloos voorhield, zou niet hebben geweten welke vorm de Europese literaire idealen van toen in zijn eigen land moesten aannemen.²²

Walschap lijkt op deze plaats zijn streven naar Europeanisering welbewust in het juiste perspectief terug te willen plaatsen. In zijn besluit herhaalt hij het nog eens voor alle duidelijkheid:

De belangstelling van de Vlaamse intellectueel voor de wereldletterkunde mag niet verminderen. [...] Het spook van de Vlaamse zelfvoldaanheid moet dag voor dag verdreven worden. Maar als wij onze belangstelling uitsluitend aan het buitenland geven, als wij deze niet levendig houden voor wat hier wordt verricht, zal het zich vergapen aan het buitenland precies dezelfde gevolgen hebben als het niet er naar kijkt. Zoals de verfransing van de Vlaamse leidende stand ons volk deed vervallen, zou een exclusivistische internationalisatie van onze ontwikkelden onze literatuur doen verdorren.²³

21 Idem, p. 1325.

22 Idem, p. 1326.

23 Idem, p. 1327.

In 1954 waren zowel het literaire klimaat als de positie van Walschap binnen de Vlaamse literatuur natuurlijk erg verschillend van die in de jaren dertig. Niettemin illustreren deze uitspraken dat zijn pleidooien voor internationale oriëntering in de literatuur in grote mate, en misschien wel in eerste instantie, steunden op een bezorgdheid om de kwaliteit van literatuur en kritiek, én dat hij deze Europese gerichtheid wilde verzoenen met een sterke Vlaamse gebondenheid. Walschap wilde de Vlaamse literatuur wel losmaken uit het corset van een bekrompen provincialisme, maar tegelijk wilde hij de binding met Vlaanderen en de ‘volkse’ inspiratie niet verliezen. Hij was ervan overtuigd dat kunst zich nooit ver van de volksgeest mag verwijderen. “De waarlijk modern en Europeesch gerichte kunst waarnaar gestreefd wordt, moet zich aan dezen geest [de volksgeest] voeden zonder zijn vormen te kopiëren,” schreef hij in 1934.²⁴ Aan de hand van het voorbeeld van Ernest Claes zou hij zelfs proberen aan te tonen dat literatuur van Europese betekenis en heimatkunst elkaar niet hoefden uit te sluiten. De lezer die daaraan twijfelde moest Persyn maar eens vragen “naar de Heimatkunst die europeesche waarde en betekenis heeft in de wereldletterkunde”.²⁵ Dirk de Geest en Eveline Vanfraussen gaan in hun bijdrage in op de houding van Walschap tegenover de streek- en Heimatroman. Aan de hand van Felix Timmermans en Antoon Coolen, die men het Nederlandse equivalent van Timmermans zou kunnen noemen, illustreren zij dat het allerminst klopt dat Walschap zich eenduidig tegen het genre van de streekliteratuur zou hebben verzet. Provincialisme en beschrijvingskunst moesten worden bestreden, maar een positieve waardering voor welbepaalde streekauteurs achtte hij perfect combineerbaar met zijn streven naar Europese vernieuwing.

Naargelang van de omstandigheden en de periode gaat het in Walschaps betoog om de verzoening tussen ‘Europese geest’ aan de ene kant en ‘Vlaams’ zijn, ‘nationale’ kunst of ‘volkskunst’ aan de andere kant. Op het einde van de jaren twintig, toen Walschap zeer onder de indruk van de literatuurgeschiedenis van Eduard Engel, *Was bleibt*²⁶, nieuw werk besprak van de Noor Olav Duun, citeerde hij Engel instemmend:

Aus jedem bleibenden Kunstwerke spricht ein Volk zu uns; jeder Geniesser eines Werkes steht unter dem Zwange der Volkheit, der er zugehört. Es gibt keine andere echte Kunst als die völkische, und die Gesamtkunstgeschichte ist das Bild der aufeinander folgenden und einander beeinflussenden Auswirkungen der verschiedenen künstlerischen Volkstümer.

24 Walschap, Een standaardwerk over Vlaamsche volkskunst. In: *Hooger Leven*, 11 november 1934, p. 1433.

25 Walschap, Zeven dagen letterkunde. In: *Hooger Leven*, 27 december 1931, pp. 2068-2070.

26 Zie Gobbers 1958.

Engel, en met hem Walschap, stelde dat volkskunst geenszins in tegenspraak hoefde te staan met “grossen Weltkunst”. Immers “alle Kunst wurzelt im Volkstum”. Walschap voegde hier wel nog een beperkende bemerking aan toe: “blijvend” is volkskunst slechts als het om algemeen menselijke volkskunst gaat.

Als die voorwaarde van algemeen menselijkheid – een criterium dat opnieuw aan de Van-Nu-en-Straksers herinnert – vervuld was, zag Walschap geen probleem in de combinatie van een Europese en een ‘nationale’, ‘volkse’ inspiratie:

Het was geen tegenspraak dat wij ook nationalisten waren, want wij cultiveerden elk groepsgevoel, a fortiori ook dat van de natie, maar wij beperkten ons tot die natie niet. Ons nationalisme was een organische geleiding van een ruimer Europees en algemeenmenselijk samenhorighedsgevoel. Een nationaal bewustzijn gericht tegen andere naties verfoeiden wij.²⁷

Hij zou het dubbelspoor van ‘Europese verruiming’ en ‘Vlaamse verbondenheid’ ook in zijn eigen literaire praktijk gestalte geven. Zo publiceerde hij in dezelfde periode zowel vernieuwend werk als *Adelaide*, als ook volkse verhalen (*Volk, De dood in het dorp*).²⁸ Dit was een van de redenen waarom de receptie van Walschap in het Franstalige landsgedeelte gedurende de jaren dertig en vooral tijdens de Tweede Wereldoorlog door onduidelijkheid en gespletenheid getekend wordt, wat Cécile Vanderpelen-Diagre aantoonde. De vernieuwende aspecten van Walschaps romans werden in de Franstalige kritiek op de achtergrond geplaatst ten voordele van de “Vlaamse” trekken van zijn werk. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verschenen niet minder dan acht romans van Walschap in het Frans, een belangstellingspiek, die na 1945 onmiddellijk weer zakte. Terwijl de nieuwe orde zijn werk ideologisch probeerde in te kapselen, werd het door andere critici vanwege diezelfde Vlaamse gebondenheid en regionalistische trekken als achterhaald van de hand gewezen. Dat een tijdschrift als de *Revue générale* in de literatuur van Timmermans, Claes, Walschap en Roelants nieuwe wegen zag voor de katholieke literatuur, en zelfs “à tendances européennes”, vermocht dit niet te verhelpen.

Twee polen

De ontwikkeling en het uitkristalliseren van Walschaps poëtische opvattingen blijken niet los te kunnen worden gezien van zijn literair-kritische activiteiten,

²⁷ Walschap, *VW* 3, p. 250.

²⁸ Zie Missinne 1992.

die in de jaren twintig en dertig zeer intensief waren. Manu van der Aa belicht de allervroegste bijdragen uit de eerste twee jaren van Walschaps kritische werkzaamheden (1922 en 1923) en stelt vast dat Walschap toen vele auteurs besprak die hij persoonlijk kende. Van buitenlandse schrijvers is er in die beginjaren nog nauwelijks sprake. Bovendien blijkt Walschap met zijn recensies niet alleen letterlijk maar ook figuurlijk nog “onder de kerktoren” te blijven. Zijn bedrijvigheid als criticus sloot aanvankelijk volledig aan bij zijn apostolaat.

Tot een flink eind in de jaren dertig, zolang Walschap zich openlijk katholiek noemde, zat het streven naar literaire vernieuwing verankerd in een spanningsveld waar toen vele kunstenaars zich in bevonden, dat tussen de moderniteit en het katholieke geloof. Hoe ver mocht een katholiek kunstenaar zich in het moderne denken wagen? De Franse filosoof Jacques Maritain, die in Vlaanderen grote bekendheid en invloed had, bood de katholieke auteurs met zijn neothomistisch denkkader een oplossing. Zijn onderscheid tussen een praktische en speculatieve orde bood hen een mogelijkheid om het evenwicht te bewaren tussen esthetiek en ethische verantwoordelijkheid. Rajesh Heynickx laat zien hoe dit neothomisme, dat Walschap tijdens het scholasticat kreeg ingelepeld, een invloed betekende waarvan hij zelfs na zijn geloofsafval nooit meer los zou komen. De aantrekkingskracht van sterk geordende denksystemen zoals het neothomisme is bovendien niet alleen aanwijsbaar in de kritieken van Walschap, maar ook in zijn romans, zoals in *Waldo* (1928).

Walschap is als persoon, als romancier en als criticus een ambigue figuur. Met zijn streven naar vernieuwing en modernisering ging ook waardering voor de traditie gepaard. Bij al zijn belangstelling voor buitenlandse literatuur bleek hij nog sterk gebonden aan het Vlaamse kader. Walschap werd verscheurd door verschillende tegenstellingen, tussen enerzijds zijn individualistische persoonlijkheid en zijn gemeenschapstaak als kunstenaar, tussen zijn drang om als vernieuwer op te treden en zijn verlangen om tot een groep te behoren, tussen zijn traditionalisme en zijn vernieuwingswil²⁹, en ten slotte tussen zijn blik naar Europa en zijn gebondenheid aan Vlaanderen. Op alle terreinen heeft hij geprobeerd een compromis te vinden en hij is daar met wisselend succes in geslaagd. Het is een vertekening Walschap uitsluitend te willen voorstellen als dé grote vernieuwer van de Vlaamse literatuur. Zijn vernieuwingsstreven moet worden bekeken binnen de volledige context van zowel zijn eigen schrijverscarrière als van de tijdsomstandigheden. En misschien ligt de grootheid van Walschap tijdens het interbellum wel gedeeltelijk in de kleinheid van het toenmalige Vlaanderen.

²⁹ Zie Weisgerber 1998.